

VÙNG VỊNH SAU CHIẾN TRANH:

KINH TẾ CÁC NƯỚC HỒI GIÁO

"Thế giới Ả Rập", "khối Ả Rập", "chủ nghĩa thủ cựu" (intégrisme)-những từ ngữ đã hoàn toàn định hình này ít ra cũng hòa nhịp theo tiếng súng nổ trong bảy tháng trời của cuộc khủng hoảng và chiến tranh. Thế mà nếu chủ nghĩa không chết người, thì sự hàm hồ của chúng vẫn có thể đáng sợ. Chính nó đã nuôi dưỡng sự thiếu hiểu biết mà từ đó phản ánh và lớn lên nỗi sợ hãi-trong hoàn cảnh hiện tại, đó là nỗi sợ hãi của một thế giới mà châu Âu không chỉ phải cùng sống mà còn phải xây dựng nó.

Có thật sự tồn tại một thế giới Ả Rập và chỉ một mà thôi? Những hiện thực nào, về kinh tế, xã hội, nhân khẩu ẩn náu đằng sau các "khối" đó? Sự bay bổng của tình cảm tôn giáo phải chăng đến độ không thể trấn áp, đầy đe dọa và trái ngược với những đòi hỏi cấp thiết của sự phát triển mà người ta tin tưởng? Đó là những vấn đề lớn được đặt ra với Amin Maalouf, nhà văn và nhà sử học nổi tiếng, một trong những nhà chuyên môn tinh tế nhất về lịch sử Ả Rập - Hồi giáo, và Rafic Boustani, nhà kinh tế và địa lý học, cựu giáo sư kinh tế ở Viện Đại học Saint-Joseph ở Beyrouth (Liban) trong một cuộc trao đổi với báo L'Expansion. Cả hai đều không tin tưởng vào tính hiện thời của chủ nghĩa liên-hiệp Ả Rập (panarabisme), ý tưởng nảy sinh từ thời chống đế quốc Thổ và các cuộc chiến đấu chống chủ nghĩa thực dân Anh và Pháp. "Huyền thoại của một thời kỳ hoàng kim", Maalouf bảo. Boustani cũng đồng ý, nhưng ông đặt thêm câu hỏi liệu cuộc chiến tranh vùng Vịnh có đảo ngược sự vận hành hay chăng? Ông cho rằng còn quá sớm để nói lên điều này, nhưng hiện tại với những tham vọng của Kadhafi, người ta có thể hoài nghi.

- Điều đó có nghĩa là có hai mươi một quốc gia Ả Rập chứ không phải một?

RAFIC BOUSTANI: Có hai mươi một quốc gia thành viên của Liên minh Ả Rập. Nhưng không phải cùng nói chung một ngôn ngữ là hợp thành một quốc gia. Sự thực là các nước Ả Rập có cùng một tôn giáo, đó cũng là trường hợp của Ý và các nước Châu Mỹ la-tinh, nhưng họ không có gì là giống nhau cả. Có là đạo Hồi thì cũng không có gì là giống nhau cả. Có là đạo Hồi thì cũng không xác định được gì cả. Nếu nhìn bản đồ, ta thấy một tập hợp không giống nhau ở cả phía Bắc cũng như phía Nam, về mặt địa lý không giống nhau ở phương Đông-châu Á. Chính cùng một lúc ngôn ngữ, lịch sử, tôn giáo và cả sa mạc đã vẽ ra nó. Thực ra không bao giờ nên quên rằng ngoại trừ Liban ra, các

nước Ả Rập là các quốc gia sa mạc.

- Có quan trọng lắm chăng? Thiếu vắng sự cất cánh về công nghiệp chẳng phải là một mẫu số chung đáng chú ý hơn sao?

BOUSTANI: Về những gì liên quan đến sự thoát khỏi tình trạng lạc hậu, các nước Ả Rập trong hai mươi năm qua đã thực hiện hai việc lớn. Thứ nhất là sự phát triển chớp nhoáng việc xoá nạn mù chữ, chẳng hạn nhờ vào đó mà Libye có được 60% người hết mù chữ. Ở đây những người cha không biết đọc biết viết mà còn cái họ lại biết. Sự thay đổi tận gốc diễn ra trong một thế hệ. Trong cùng thời kỳ, sự tiến bộ thứ hai là tỷ lệ tử vong ở trẻ em từ 20% hạ xuống còn dưới 10%. Ở vài nước vùng Vịnh kể từ nay tỷ lệ này có thể sánh được với các quốc gia hàng đầu của châu Âu.

Thế giới Ả Rập không đình trệ. Nhưng nói chung họ không tỏ ra có những khả năng tham gia vào đời sống quốc gia và cả trong đời sống công nghiệp. Họ có những cải thiện nhưng chỉ trong các khu vực xác định như đầu hòa hay các hoạt động liên kết trực tiếp. Có cải thiện nhưng lại đụng chạm đến tính chất lỗi thời của các hệ thống và các tầng lớp chính trị.

- Việc thiếu khả năng công nghiệp hoá càng lạ lùng hơn...

BOUSTANI: Cần phân biệt những hoàn cảnh khác nhau giữa Bắc Phi và Trung Cận đông. Ở Cận đông là tình trạng chiến tranh (với Israel), là rất nhiều vấn đề về sắc dân thiếu số, gánh nặng về quân sự, và trên hết là đầu hòa.

Bởi vì sự giàu có kèch xù đồng thời cũng là một nhân tố mạnh mẽ kìm hãm những tiến hoá về chính trị và xã hội. Khi hầu như toàn bộ tài nguyên quốc gia tùy thuộc vào một khu vực mà kẻ cầm giữ thực sự duy nhất là hệ thống chính trị-thể chế quân chủ, khuynh hướng xã hội chủ nghĩa hoặc một thể chế khác, thì quyền lực là tuyệt đối, trật tự thẳng thắn hoàn toàn so với sự vận hành và tâm lý thực lợi chiếm ưu thế.

Ngày trước, sự phồn thịnh tập trung ở vùng bờ biển Địa Trung Hải và ở lưu vực các con sông Nil, Tigre và Euphrate. Bây giờ do đầu hòa nó đã chuyển hướng về vùng kinh tế nông thôn, và cho dù hoặc bởi tại lý do quá giàu, nó đã củng cố tâm lý thực lợi.

Ở các nước Ả Rập Bắc Phi, hoàn cảnh có khác. Ở đó tình hình chính trị hết sức bấp bênh, những căng thẳng xã hội trầm trọng, còn tồn tại các vấn đề về nhân khẩu cho dù sinh suất đã giảm xuống rõ rệt. Nhưng các nước Ả Rập này lại có cơ may cất cánh, bởi vì họ biết biến hoá nhiều hơn các nguồn tài nguyên của mình, và bởi họ không phải là các Quốc gia-chủ nhân ông, những kẻ phân phát thực phẩm, và cũng không ai đòi hỏi họ như thế. Đặc biệt là trường hợp của Maroc.

AMIN MAALOUF: Thế giới Ả Rập tồn tại sự thiếu khả năng hiện đại hoá, điều này chắc chắn ảnh hưởng đến kinh tế; nó còn biểu lộ trong nhiều lĩnh vực,

nhất là tôn giáo. Vấn đề chính yếu hôm nay ở chỗ việc hiện đại hoá không xuất hiện như một quá trình nội tại mà như một sự mô phỏng phương Tây. Như thế việc hiện đại hoá diễn ra như là sự đánh mất tính đồng nhất, nhất là với tôn giáo, đặt ra một tình thế khó xử thường trực phải lựa chọn. Một số quốc gia muốn noi theo phương Tây, nhưng nhìn chung dân chúng không đồng tình; số khác ngược lại muốn quay về thời vàng son cũ.

Chủ nghĩa liên hiệp Ả Rập là thế. Có một sự đoàn kết thực sự trong thế giới Ả Rập-Hồi giáo, nhưng không đủ để thực hiện một sự thống nhất vì thiếu nhân tố công nghiệp hoá như ở châu Âu. Có hai quốc gia sản xuất dầu mỏ hiển nhiên không thấy lợi để liên kết. Cái mà các nước này cần đến xuất phát từ thế giới phát triển. Một nhân tố khác nữa là những khác biệt về các giá trị văn hoá tồn tại trong thế giới Ả Rập-Hồi giáo, cũng giống như ở Châu Âu.

Tóm lại không thể đặt vấn đề phát triển mà không đặt ra vấn đề tính hiện đại. Người ta không thể dự kiến một sự phát triển kinh tế dưới những quyền lực chuyên chế, bởi vì để tạo dựng một mô hình kinh tế, cần phải chấm dứt sự độc đoán và phải áp đặt một nhà nước pháp quyền.

- Đó có phải là điều mong ước mà các ông tỏ lộ, hay các ông nhìn thấy những lực lượng mà sự hiện đại hoá có thể dựa vào?

MAALOUF: Có một khát vọng thực sự và cũng tồn tại những lực lượng. Có một sự tranh đấu chống lại ưu thế của tôn giáo mà trước hết là giới trẻ thành thị, vì lẽ mọi mô hình khác đều sụp đổ, cả mô hình phương

○

Tiếp theo trang 38

Nhưng ở xã tao có người nói như đùa rằng nạn tham nhũng tăng là tại... dân mình!

- Sao kỳ ôn vậy bác?

Bác Ba Éch cười lật nhách rồi tiếp:

- Có gì đâu mà kỳ ôn hay kỳ dịch. Chẳng là ở xã tao có một anh mần chủ tịch ủy ban mà tham nhũng bạo. Có lẽ thấy để lâu khó coi, cấp trên định rút y đi chỗ khác để... thi hành kỷ luật thì dân xã tao lại... la àng! Bà con nói y ở đây lâu năm, giàu có rồi, lại quen mặt dân cả làng, nếu còn muốn "thiểm xực" thì sẽ tham nhũng nhẹ nhàng. Rút đi chỗ khác, là

mặt, y càng tham nhũng bạo thì đồng bào nơi đó càng khổ. Rồi đưa người khác thay, người mới còn lạ mặt dân, sẽ bắt chước "đàn anh" tham nhũng bạo cho mau giàu như bác "tiền nhiệm" của mình thì lúc đó dân xã tao chắc chỉ còn... cái lai quần!

Đó, mầy thấy chưa? Cái bệnh chóng mặt... chết người không phải tại huyết áp cao mà là cái bệnh... thời sự. Nó bắt nguồn từ thứ "vi-rút"... tăng mà giảm, giảm mà tăng liên tu bất tận. Nó cứ xà quần hoài, chỉ lấy mắt ngó thôi cũng đủ chóng mặt... té chết giắc!

KT.

Tây không với tới được lần mô hình XHCN.

- Có nghĩa là?

MAALOUF: Là họ muốn có một chỗ ở và một việc làm. Những kinh nghiệm khác của những người theo Khomeyni sẽ chứng minh rằng không hề có một nền kinh tế Hồi giáo, chỉ có một phần tôn giáo và phần khác là sự cần thiết hiện đại hoá.

- Các ông có cho rằng những quy tắc, lời dạy và những điều cấm đoán của Hồi giáo đối nghịch lại các quy luật kinh tế?

BOUSTANI: Không nên lẫn lộn đạo Hồi với chủ nghĩa Hồi giáo. Hẳn là có việc cấm đoán cho vay lãi, nhưng ở Ai Cập, cuối thập niên vừa qua các ngân hàng Hồi giáo muốn tránh né, trong khi hứa hẹn về giá trị thặng dư với người gửi tiền, đã khiến họ mất trắng qua vụ sụp đổ về tài chính ở Wall Street.

Thêm nữa, theo nhịp điệu hiện tại, thì trong tương lai cứ bốn người Ả Rập sẽ có ba người sống ở thành thị từ nay cho đến năm 2000. Cư dân này cùng một lúc sẽ trở nên trẻ trung, thành thị hoá và có học thức. Chính các thành thị và giới trẻ sẽ làm nảy sinh, dù tốt hay xấu, những tư tưởng mới và sự thay đổi.

- Từ khoảng mười năm nay, uy lực của nhà nước bắt đầu giảm đi trong hầu hết các quốc gia Ả Rập. Giải thích thế nào đây?

BOUSTANI: Vấn đề là có một chuyển động rất tương đối, nhưng hiện thực. Ở Ai Cập, con cái của các thương nhân đã trở thành các nhà công nghệ lớn hoặc các nhà công nghiệp nhỏ. Tiến trình này mới đây diễn ra hầu như khắp mọi nơi. Điều này quan trọng, nhưng nền tảng của sự phát triển cần quay về với nông nghiệp. Sự độc lập của các quốc gia ba mươi năm qua tùy thuộc vào nông nghiệp. Thế mà trong một số vùng, người ta quá tin vào công nghiệp nặng, nóng lòng muốn bỏ gậy các thể lực phong kiến, hay như ở Algérie, thể lực của bọn thực dân cũ.

- Nếu thế giới Ả Rập đa tạp và mở cửa với bên ngoài, thì nó chẳng mất đoàn kết hơn sao, qua trường hợp của Saddam Hussein?

BOUSTANI: Trước ngày 2 tháng 8, Hussein bị toàn khối Ả Rập đồng tình chán ghét vì ai cũng biết quyền lực của ông ta trên hết vẫn là nghiệt ngã và độc tài. Giả dụ như cuộc chiến tranh thắng lợi, thì sự liên kết cũng nhanh chóng sụp đổ như mức độ trước tháng 8. 1990 mà thôi.

- Và giải thích như thế nào khi cả khối Ả Rập tự cảm thấy liên kết cho đến tận chòm đất Bắc Phi ở Đại Tây Dương do một tình liên đới chống Israel?

BOUSTANI: Israel có thể được xem như một hiện thân cuối cùng của chủ nghĩa thực dân. Nhưng không phải vì thế mà mãi mãi Israel và Ả Rập không sống chung hoà bình được. Israel sống nhờ dầu hỏa của Ai Cập, và hàng năm dân của họ lại xâm nhập vào lãnh thổ Ai Cập. Hai xã hội này mặt đối mặt chống nhau. Jérusalem có giá trị biểu tượng cho cả đạo Hồi lẫn đạo Do Thái. Vấn đề cũng không đơn giản, nhưng nếu người ta muốn, vẫn có những giải pháp.

- Vậy ông có cho rằng hiện nay thế giới Ả Rập tự co mình lại?

BOUSTANI: Tuyệt đối không. Các nước Bắc Phi không thể bỏ qua Cộng đồng châu Âu cũng như vùng Cận đông không bỏ qua được chuyện buôn bán dầu hỏa. Khối lượng trao đổi trong khối Ả Rập kém hơn 12 lần so với chi trao đổi riêng với CEE.

- Vậy chuyện gì sẽ xảy ra sau cuộc chiến vùng Vịnh?

BOUSTANI: Phương Tây kiểm soát các giếng dầu, đã củng cố các chế độ quân chủ và đã chứng tỏ rằng Israel cần đến Mỹ hơn là Mỹ cần đến họ. Trong nhiều thời kỳ khác nhau, phương Tây tính toán thiên về đối thoại và việc tái phân phối lợi tức dầu hỏa xác đáng và có hiệu quả hơn. Cũng có thể từ nay họ cảm thấy có khả năng dập tắt các lò lửa và bằng lòng giữ nguyên trạng. Những về lâu về dài, nếu đó là sự lựa chọn của họ thì như vậy là tự sát, bởi đến năm 2025, dân số Ả Rập lên đến nửa tỷ. Chỉ năm năm nữa, số người Ả Rập sẽ vượt qua Liên Xô, Mỹ hay châu Âu, và một phần lớn sẽ không sống ở các nước có dầu.

MAALOUF: Phương Tây chưa bao giờ khuyến khích dân chủ trong thế giới Ả Rập. Họ không hề ủng hộ những mong ước về tiến trình dân chủ hoá. Họ chỉ có thể là người bạn đáng tin cậy của khối Ả Rập khi nào dân chủ ở đây phát triển. Phương Tây cần ở tư thế chống lại những vi phạm về nhân quyền trong thế giới Ả Rập. Cần phải chứng tỏ rằng các giá trị dân chủ được tôn trọng và có mặt trong mọi hoàn cảnh. ●

HOÀNG TUẤN lược dịch

(Theo L'économie du Coran, L'EXPANSION 7/20
tháng 3/91, tr.39-47)

PHẦN I: THỊ TRƯỜNG SƠ CẤP (Primary Market)

Thị trường sơ cấp là thị trường mua bán các cổ phiếu (shares) và trái khoán (bonds) được phát hành lần đầu tiên. Lần phát hành này được gọi là phát hành sơ cấp (primary issues).

Để phát hành các chứng khoán này, các công ty phát hành (issuers) sẽ nhờ các ngân hàng đầu tư chứng khoán (investment bankers) làm tư vấn cho mình.

Ngân hàng đầu tư chứng khoán thực hiện các chức năng:

(1) Tìm người mua (nhà đầu tư - investors): Ngân hàng đầu tư chứng khoán mua các chứng khoán sơ cấp này của các công ty cổ phần và của chính phủ để bán lại cho công chúng.

(2) Đảm bảo (underwriting) cho các công ty phát hành chứng khoán mới. Dĩ nhiên, việc làm này phải chấp nhận mức độ rủi ro nào đó. Họ mua các chứng khoán với giá thấp hơn giá họ hy vọng sẽ bán được.

Không phải tất cả các chứng khoán phát hành lần đầu tiên này đều được đảm bảo. Một ngân hàng đầu tư chứng khoán tìm được người mua các chứng khoán mới này và môi giới cho những người mua và bán (công ty phát hành). Việc làm này được gọi là sự xếp đặt riêng (private placement). Ngân hàng đầu tư chứng khoán được đền bù bằng khoản hoa hồng cho việc môi giới thương mại này.

Ngay cả khi các chứng khoán được bán ở công chúng (public offering), ngân hàng đầu tư chứng khoán cũng có thể không phải là người đảm bảo (underwriter). Nhưng thường là các ngân hàng đầu tư chứng khoán có chức năng đảm bảo cho việc phát hành chứng khoán ngoài công chúng.

(3) Phân tích nhu cầu tài chính và đề nghị các hình thức gọi vốn (means of financing) như phát hành cổ phiếu, trái khoán, vay ngân hàng..., cũng như các vấn đề về sáp nhập (merger)v.v...

Vì vậy, ngân hàng đầu tư chứng khoán có thành viên trong hội đồng quản trị của công ty và có thể tiếp tục làm cố vấn tài chính cho công ty.

(4) Trách nhiệm đối với các thủ tục về pháp lý cho việc phát hành chứng khoán. Thí dụ, theo luật chứng khoán của Mỹ, yêu cầu phải làm thủ tục với cơ quan của chính quyền liên bang gọi là Ủy ban Chứng khoán và Giao dịch SEC (Securities and Exchange Commission) trước khi chứng khoán được phát hành ra công chúng giữa các bang với nhau. Một trong những văn bản đăng ký quan trọng là tài liệu giới thiệu về công ty (prospectus). Khi được phê chuẩn và định giá chứng khoán, tài liệu này phải được xuất bản và gửi đến cho các nhà đầu tư tiềm năng (potential investors) trước khi họ quyết định đầu tư.

Cũng cần chú ý là việc phê chuẩn của SEC không có nghĩa là xác nhận giá trị của các chứng khoán này mà chỉ có nghĩa là công ty đã cung cấp những thông